

რეცენზია

ლერი თავაძე

რეცენზია ზურაბ ბატიაშვილის (დარუჯანაშვილი) ნაშრომზე: ტრაპიზონის იმპერია XIII საუკუნეში

სამხრეთ კავკასიისა და ანატოლიის კვლევის ცენტრი. სერია: სამხრეთ კავკასია და ანატოლია – 9. თბილისი, გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2013. 138 გვერდი. ISBN 978-9941-445-28-6

ტრაპიზონის იმპერია, მიუხედავად არსებობის ხანმოკლე პერიოდისა, უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებდა XIII-XV საუკუნეების არა მხოლოდ მცირე აზიის, არამედ მთელი შავი ზღვის რეგიონის ისტორიაში. უფრო მეტიც, ტრაპიზონის იმპერიის ისტორიის შესწავლა ძალიან მნიშვნელოვანია საქართველოს ისტორიის კვლევის თვალსაზრისითაც, ვინაიდან სწორედ ტრაპიზონის იმპერიის მოსახლეობის ერთ ნაწილს ქართველურ ენებზე მოსაუბრე ხალხები, ლაზები და ჭანები, შეადგენდნენ. ამრიგად, საქართველოს ისტორიისთვის და, ზოგადად, ქართველი ერის ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით ტრაპიზონის იმპერიის 257-წლიან (1204-1461 წწ.) ისტორიას დიდი ადგილი უკავია. ამ კუთხით ქართულ ისტორიოგრაფიაში ფრიად მნიშვნელოვან ინტერესს იწვევდა ტრაპიზონის იმპერიის ისტორიის მრავალი საინტერესო საკითხი. მათ შორის ერთ-ერთია ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება.¹

---

¹ ზ. ავალიშვილი. ჯვაროსანთა დროიდან: ოთხი საისტორიო ნარკვევი. პირველად გამოიცა 1929 წელს თბ. 1989, გვ. 52-94; ო. ლორთქიფანიძე. ტრაპიზონის სამეფოს წარმოშობის საკითხისათვის. თსუ სტუდენტთა სამეცნიერო შრომების კრებული. VI. თბ. 1953; გ. გოზალიშვილი. ჯვაროსანთა IV ლაშქრობა და ბიზანტია. თსუ შრომები 37. თბ. 1960; ი. ბერაძე. ტრაპიზონის იმპერიის დაარსების საკითხისათვის. თბ. 1971; რ. მეტრეველი. თამარ მეფე: ეპოქის პოლიტიკურ-კულტურული და სოციალურ-ეკონომიკური მიმოხილვა. თბ. 1991, გვ. 193-199; ლ. ურუშაძე. ტრაპიზონის კომენტა შტო და საქართველოს ბაგრატიონთა სამეფო კარი. ჟურნ. ცისკარი. № 4. თბ. 1991, გვ. 144-148; ს. მარგიშვილი. მითები და რეალობა დავით აღმაშენებლის შესახებ. თბ. 2006, გვ. 108-110, 273-279; მ. სტეფანაძე.

სწორედ აღნიშნულ თემას მიუძღვნა ზურაბ ბატიაშვილმა თავისი 2012 წელს გამოცემული ვრცელი მონოგრაფია „ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება“.² ამ ნაშრომზე აღარ შეეჩერდებით, ვინაიდან მას „საისტორიო კრებულის“ მე-2 ტომში საკმაოდ ვრცელი რეცენზია მიუძღვინო.³ მასში შევეცადეთ გვეჩვენებინა ნაშრომის როგორც ძლიერი, ასევე სუსტი მხარეები, გვსურდა მკითხველს სათანადო წარმოდგენა ჰქონოდა ამ აკადემიური გამოცემის შესახებ, ხოლო თავად ავტორისთვის მიგვეთითებინა იმ ხარვეზებზე, რომლებსაც იმედი გვქონდა სამომავლოდ გაითვალისწინებდა და, შესაბამისად, ასახავდა თავისი მონოგრაფიის ხელახალი გამოცემის დროს ან სხვა ნაშრომის პუბლიკაციისას. მაგრამ ხდება პირიქით. გავიდა ერთი წელი და სრულიად შემთხვევით ვიხილე იმავე ავტორის, ზურაბ ბატიაშვილის, რიგით მეორე ნაშრომი ტრაპიზონის იმპერიის თემატიკის შესახებ, გამოცემული 2013 წელს.

2013 წელს გამოცემული ნაშრომი, „ტრაპიზონის იმპერია XIII საუკუნეში“, ერთგვარი გაგრძელებაა წინა ნაშრომისა, ამას ავტორი წინასიტყვაობაშიც მიუთითებს და მიზნად ისახავს აღწეროს ტრაპიზონის იმპერიის ისტორია იმპერატორ ალექსი I კომნენოსის (1204-1222 წწ.) გარდაცვალებიდან იმპერატორ ალექსი II კომნენოსის (1297-1330 წწ.) ტახტზე ასვლამდე (გვ. 7). ჩვენი მიზანია, სწორედ ამ მონოგრაფიის ირგვლივ გავაკეთოთ გარკვეული შეფასებები.

დასაწყისშივე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზურაბ ბატიაშვილს არც კი ჩაუხედავს ჩვენს 2012 წელს დაბეჭდილ რეცენზიაში და, აქედან გამომდინარე, იგი არც გაუთვალისწინებია. ეს მაშინ, როდესაც მასში ბევრი ისეთი ფაქტი იყო განხილული, რომლებიც ავტორს დანამდვილებით წაადგებოდა ამ ახალ

ტრაპიზონის იმპერიის დაარსების მიზეზისათვის. ქართული დიპლომატია (წელიწადუფი). 7. თბ. 2000, გვ. 155-172; გ. გამრეკელი. კომნენოსები საქართველოში. შოთა მესხია 90 – საიუბილეო კრებული მიძღვნილი შოთა მესხიას დაბადების 90 წლისთავისადმი. თბ. 2006, გვ. 145-150; მ. გაბაშვილი. ტრაპიზონი ქართული წყაროების მიხედვით. თსუ შრომები აღმოსავლეთმცოდნეობის სერია. № 327. თბ. 1998; მ. გაბაშვილი. ტრაპიზონის იმპერიის დაარსების წინაპირობები: დავით კურაპალატი. თამარ გამსახურდია 70 – საიუბილეო კრებული მიძღვნილი თამარ გამსახურდიას ნათელი ხსოვნისადმი: მშეგნიერება მოსილი სევდით. თბ. 2007, გვ. 117-149; ე. მამისთვალაშვილი. საქართველო და ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება. აღმოსავლეთმცოდნეობა. № 2. თბ. 2013, გვ. 157-187.

² ზ. ბატიაშვილი (დარუჯანაშვილი). ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება. თბ. 2012.

³ ლ. თავაძე. ზურაბ ბატიაშვილი (დარუჯანაშვილი). ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება. საისტორიო კრებული. ტ. 2. თბ. 2012, გვ. 372-386.

მონოგრაფიაში, რომ არაფერი ვთქვათ იმ მრავალრიცხოვან ლიტერატურაზე, რომელიც ჩვენ მივუთითეთ ზემოხსენებულ რეცენზიაში. მაგრამ ზ. ბატიაშვილი თავის ახალ მონოგრაფიაში იგნორირებას უკეთებს არა მხოლოდ ჩვენს რეცენზიას, არამედ არ იყენებს, ან სათანადოდ ვერ იყენებს იმ ნაშრომებს, რომლებიც მრავლად ჰქონდა მოხმობილი თავის წინამდებარე, 2012 წლის პუბლიკაციაში. ახალი მონოგრაფია ამ კუთხით ძალიან სუსტია. ნაშრომის პარაგრაფები ტრაპიზონის თითოეული იმპერატორის მმართველობას მიუყვება, ასეთებია: ანდრონიკე I გიდონი (1222-1235), იოანე I (1235-1238), მანუელ I (1238-1263), ანდრონიკე II (1263-1266), გიორგი (1266-1280), იოანე II (1280-1297), თეოდორა (1285).⁴ ამის შემდეგ სამი პარაგრაფია: „დიდი კომნენოსების ტიტული“, „კომნენოსთა და ტრაპიზონელთა სიმბოლიკა“ და „ეკლესია და მონასტრები“. ბოლოში არის მოცემული „დასკვნის მაგიერ“. ნაშრომს ასევე აქვს ინგლისური რეზიუმე, საძიებლები და ბიბლიოგრაფია.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ნაშრომი კომპილაციური ხასიათისაა, მასში ორიგინალური დასკვნები ძალიან ცოტაა, ხოლო ავტორისეული კვლევა, პრაქტიკულად, საერთოდ არ ჩანს.

დასაწყისი შედარებით ვრცელია და საინტერესო თხრობაა მოცემული იმპერატორ ანდრონიკე I გიდონის (1222-1235 წწ.) შესახებ (გვ. 9-29), მაგრამ იგი უპირატესად ეყრდნობა სპეციალურ ლიტერატურას, განსაკუთრებით თეოდორ უსპენსკის (გვ. 13-21), რიგ შემთხვევაში კი თურქ ავტორებს, რომელთა ინფორმაცია ორიგინალურობით არ გამოირჩევა, თუ არ ჩავთვლით იმ გადმოცემებს, რომლებიც მათ ადგილობრივი მოსახლეობისგან აქვთ ჩაწერილი ეთნოგრაფიული მასალის სახით. ასევე, უშუალოდ საისტორიო წყაროების მოშველიების ნაცვლად ავტორი სარგებლობს სპეციალურ ლიტერატურაში მოტანილი ცნობებით. მაგალითად, როდესაც ზ. ბატიაშვილს მოაქვს ცნობა ჭანებისა და ლაზების მონაწილეობაზე საქართველოს ლაშქარში 1228 წელს, მას დამოწმებული აქვს რამდენიმე აღმოსავლელი ავტორი (გვ. 26). რეალურად ეს ინფორმაცია ამოღებულია რ. შუკუროვის მონოგრაფიიდან, რომელიც ზ. ბატიაშვილს ასევე აქვს დამოწმებული. მაგრამ სრულიად გაუგებარია, თუ რატომ იმოწმებს ავტორი პირველწყაროებს მაშინ, როდესაც ისინი ნანახიც არა აქვს? ეს კი იქიდან ჩანს, რომ სხვა ადგილას ეს ავტორები (ალ-ნასავი,

---

⁴ მიუხედავად იმისა, რომ პარაგრაფების სათაურში მოყვანილ ტრაპიზონის იმპერატორების ქრონოლოგიას ბოლომდე არ ვიზიარებთ, პარაგრაფების დასახელებისას უცვლელად ვტოვებთ წიგნში მოცემული ავტორისეულ ქრონოლოგიას (იხ.: გვ. 5, 9, 30, 32, 45, 48, 55, 75).

ჯუვეინი, რაშიდ ედ-დინი) არსად არიან დამოწმებულნი. ასეთი მაგალითების მოყვანა ნაშრომის სხვა მონაკვეთიდანაც შეიძლება (გვ. 27, 72 და ა.შ.). როგორც ჩანს, ავტორს პრეტენზია აქვს, რომ იგი იცნობს სათანადო საისტორიო წყაროებს, რაც ასე არ არის. უფრო მეტიც, ის კარგად არ იცნობს არც სპეციალურ ლიტერატურას. იმავე ჭანებისა და ლაზების შესახებ ორი ვრცელი წერილი გამოქვეყნებული აქვს ერეკლე ჟორდანიას,⁵ რომელიც სწორედ ტრაპიზონის იმპერიაში მოსახლე ქართველებს ეხება, არც ერთ მათგანს ბატიაშვილი არ იცნობს და დაუმსახურებელ იგნორირებას უკეთებს. ჯალალ ედ-დინის მიერ ტაოს დაკავებაზე საუბრისას ავტორი იმოწმებს რ. შუკუროვის ნაშრომს (გვ. 26), ეს მაშინ, როდესაც ტაოში დატრიალებული მოვლენები სათანადო წყაროებზე დაყრდნობით კარგად აქვს გაშუქებული გ. ჯაფარიძეს,⁶ რომელსაც ზ. ბატიაშვილი არ იცნობს. ასეთი მაგალითების მოყვანა კიდევ შეიძლება.

მიუხედავად იმისა, რომ თხრობა ანდრონიკე I გიღონის მმართველობის შესახებ საინტერესო წასაკითხია, ის, როგორც უკვე ითქვა, მთლიანად კომპილაციურია. მასში ავტორის ორიგინალური მსჯელობა არ ჩანს.

შემდეგი პარაგრაფები ეხება იოანე I (1235-1238), მანუელ I (1238-1263), ანდრონიკე II (1263-1266), გიორგი (1266-1280), იოანე II (1280-1297), თეოდორა (1285) იმპერატორების მმართველობას (გვ. 30-78). ეს ინფორმაცია ენციკლოპედიური ხასიათისაა და დიდწილად იქ მოცემული მასალა იმაზე მეტი არ არის, ვიდრე ეს წარმოდგენილია ვიკიპედიაში. უფრო მეტიც, დიდი ნაწილი წიგნში მოყვანილი ინფორმაციისა სწორედ ვიკიპედიიდან არის ამოღებული (გვ. 30, 32, 35, 38, 40, 43-5, 47, 50, 54-5, 73, 75-6 და სხვა), რაც აკადემიური გამოცემის პრეტენზიის მქონე წიგნისთვის სრულიად შეუწყნარებელია. როგორც ჩანს, ავტორს უბრალოდ არ ისურვა მოეძებნა ის პირველწყაროები, რომლებსაც იყენებდნენ ვიკიპედიის კონკრეტული გვერდების შემდგენლები, ხოლო საისტორიო წყაროებსა და სპეციალური ლიტერატურაზე გასვლას ზ. ბატიაშვილმა არჩია ინფორმაცია პირდაპირ ვიკიპედიიდან ამოეკრიფა.

ზემოხსენებული პარაგრაფებიდან შედარებით ვრცელი ინფორმაცია მო-

⁵ Э. Г. Жордания. Этнический состав населения и некоторые вопросы топонимики Понта в XIII-XV вв. Часть I: Лазы. *Byzantinoslavica*. 58. 1997, გვ. 125-139; Э. Г. Жордания. Этнический состав населения и некоторые вопросы топонимики Понта в XIII-XV вв. Часть II: Чаны. *Byzantinoslavica*. 60. 1999, გვ. 71-86.

⁶ გ. ჯაფარიძე. საქართველო და მახლობელი აღმოსავლეთის ისლამური სამყარო XII-XIII ს-ის პირველ მესამედში. თბ. 1995, გვ. 191-193.

ცემულია მანუელ I (1238-1263), გიორგი (1266-1280) და იოანე II (1280-1297) იმპერატორებისადმი მიძღვნილ პარაგრაფებში, თუმცა ვერც ისინი ასცდნენ კომპილაციურ ხასიათს, რაც ამ მონოგრაფიას ლაიტმოტივად გასდევს. გიორგი იმპერატორის შესახებ მოცემული ინფორმაცია ბრაიერისა და პატარიძე-ჯანჯღავას ნაშრომების კომპილაციაა (გვ. 48-54). ხოლო იოანე II-ის შესახებ ცნობები, თ. უსპენსკის გარდა (გვ. 56-61), ავტორს პირველწყაროდან, გიორგი პახიმერეს თხზულებიდან, ამოუკრეფია, თუმცა ყოველგვარი ორიგინალური, ავტორისეული, მოსაზრებების დართვის გარეშე (გვ. 70-4). არის იშვიათი გამონაკლისებიც, თუმცა მათ მეტი არგუმენტაცია სჭირდებათ (გვ. 37, 69, 87, 93).

ზ. ბატიაშვილი, თავისი წინა მონოგრაფიის მსგავსად, აქაც იმეორებს ისტორიოგრაფიაში ძველად გაბატონებულ შეხედულებებს ტრაპიზონის იმპერიაში პროქართულ და პრობიზანტიურ პოლიტიკურ დასებს შორის ბრძოლის შესახებ და ტრაპიზონის იმპერიაში მიმდინარე სხვადასხვა მოვლენას ამ კონტექსტში განიხილავს (გვ. 70, 118 და სხვა), რაც, როგორც ადრე მიუთითეთ, არ არის გაზიარებული თანამედროვე ბიზანტინოლოგიაში,⁷ მაგრამ, როგორც ჩანს, ზ. ბატიაშვილი არც ჩვენს რეცენზიებს კითხულობს და კარგად არც ის ლიტერატურა აქვს წაკითხული, რომელიც ბოლო ხანებში გამოვიდა ტრაპიზონის იმპერიის ირგვლივ (რ. შუკუროვი, ს. კარპოვი – ორივე ავტორს იგი იცნობს), რომელშიც მოსაზრებები ორი პოლიტიკური დასის ბრძოლის შესახებ ტრაპიზონის იმპერიაში გაზიარებული არ არის. კარგი იქნებოდა ბატიაშვილს აეხსნა, თუ რაში გამოიხატება იოანე II-ის მიერ პროქართული ორიენტაციის არჩევა. ამასთან, ავტორს აშკარად ერევა გიორგი პახიმერესთან მოხსენიებული ტრაპიზონის იმპერატორი იოანე II და სევასტოკრატორი იოანე I დუკა თესალიის მმართველი ერთმანეთში, ხოლო ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე მიმდინარე მოვლენები მცირე აზიაში გადმოიტანა (გვ. 70-1). ეს არის ის იშვიათი შემთხვევა, როდესაც ავტორი, ზურაბ ბატიაშვილი, საისტორიო წყაროს საკუთარ, ორიგინალურ, ინტერპრეტაციას აძლევს და ამავე დროს უხეშ შეცდომას უშვებს. გაუგებრობა ამ შემთხვევაში გეორგიკის VII ტომში არსებულმა ინფორმაციამ გამოიწვია, რომელშიც ცნობები იოანე სევასტოკრატორის შესახებ იმგვარად არის მოყვანილი, თითქოს იგი იოანე II (1280-1, 1285-97 წწ.) დიდ კომნენოსს, ტრაპიზონის იმპერა-

---

⁷ ლ. თავაძე. ზურაბ ბატიაშვილი (დარუჯანაშვილი). ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება, გვ. 383.

ტორს, ეხებოდეს.⁸ მაგრამ, რეალურად, გეორგიკაში მოყვანილი ეს ინფორმაცია, როგორც აღვნიშნეთ, სეკსტოკრატორ იოანე ღუკას (დაახ. 1240-1289 წწ.) ეხება.⁹ მიუხედავად გეორგიკაში გაპარული ლაფსუსებისა, ავტორი, ზურაბ ბატიაშვილი, ვალდებული იყო გადაემოწმებინა იქ მოცემული ცნობები, რაც მან საჭიროდ არ ჩათვალა.

თეოდორას (1285) შესახებ მიძღვნილ პარაგრაფში (გვ. 75-8) ავტორი კვლავინდებურად არ ითვალისწინებს ქართულ ისტორიოგრაფიაში შექმნილ ნაშრომებს და არ იმოწმებს დ. შველიძის საინტერესო გამოკვლევას, რომელშიც ტრაპიზონის იმპერატორი თეოდორა (1282-1285 წწ.) გაიგვივებულია საქართველოს მეფე დიმიტრი II თავდადებულის პირველ მეუღლესთან.¹⁰ ზ. ბატიაშვილის ნაშრომის ეს ნაწილი პატარიძე-ჯანჯღავას წიგნისა და ვიკიპედიის მოკლე ანოტაციაა.

მომდევნო პარაგრაფში – „დიდ კომნენოსთა ტიტული“ (გვ. 79-87) – ავტორი იგნორირებას უკეთებს არა მხოლოდ იმ ნაშრომებს, რომლებიც თავის დროზე მიუვითითეთ წინა რეცენზიაში, არამედ არ იყენებს არც იმ შრომებს, რომლებიც ქართულ ისტორიოგრაფიაში შეიქმნა, კერძოდ, მ. გაბაშვილის ვრცელ სტატიას ტრაპიზონის იმპერატორების ტიტულატურის შესახებ. სამეცნიერო თვალსაზრისით ასევე არაფრის მთქმელია ნაშრომის შემდეგი მონაკვეთი – „კომნენოსთა და ტრაპიზონელთა სიმბოლიკა“ (გვ. 88-94), ხოლო ენციკლოპედიური ხასიათისაა პარაგრაფი: „ეკლესია-მონასტრები“ (გვ. 98-117). ისომონდისა და ბრაიერ-ვინფილდის წიგნების იშვიათი მითითების გარდა, აქ ავტორი უპირატესად ინტერნეტმასალასა და თურქ ავტორებს ეყრდნობა. ერთგვერდიანი დასკვნა – „დასკვნის მაგიერ“ (გვ. 118) – ისეთივე სუსტია, როგორც მთლიანად ნაშრომი.

ნაშრომის ერთ-ერთი თუ არა ერთადერთი დადებითი მხარე ილუსტრაციებია, რომლებიც დასკვნას მოსდევს და ყველანაირი ნუმერაციის გარეშე 26 გვერდს იკავებს. წიგნს ბოლოში დართული აქვს ინგლისური რეზიუმე (გვ. 119), საძიებლები (გვ. 120-31) და გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები (გვ. 132-8).

⁸ გიორგი პახიმერე. გეორგიკა. ტ. VII. ბიზანტიელი მწერლების ცნობების საქართველოს შესახებ. თბ. 1967, გვ. 73.

⁹ The Oxford Dictionary of Byzantium. Vol. 2. Ed. by A. Kazhdan. Oxford University Press, 1991, გვ. 1045.

¹⁰ დ. შველიძე. პოლიტიკური შეუღლებანი ძველ საქართველოში. თბ. 2001, გვ. 26-32.

ნაშრომის უარყოფითი შეფასების ფონზე, ასევე, დადებითად მოჩანს ისიც, რომ ზ. ბატიაშვილი იშვიათად, მაგრამ მაინც, მიმართავს ისეთ თანადროულ ავტორებს, როგორებიც არიან: მიხაელ პანარეტოსი, გიორგი ჰახიძერე და სხვა. წიგნში დამოწმებულია ტრაპიზონის იმპერიის ისეთი გამოჩენილი მკვლევრები, როგორებიც არიან: თ. უსპენსკი, ე. ბრაიერი, დ. ვინფილდი, მ. კურშანსკისი, ს. კარპოვი, რ. შუკუროვი და ა.შ. თუმცა, სამწუხაროდ, ზემოხსენებული ავტორების ციტირება ნაშრომის საერთო შეფასებაზე გავლენას ვერ ახდენს. ჩვენი აზრით, მხოლოდ სპეციალური ლიტერატურის ცოდნა და იქიდან ინფორმაციის მოტანა არ არის საკმარისი აკადემიური გამოცემის მეტნაკლებად სრულყოფისათვის, მით უფრო, თუ ეს ინფორმაცია არაორგანიზებულად და შერჩევით არის მოტანილი. შერჩევითობაზე იმიტომ ვსაუბრობ, რომ ზ. ბატიაშვილს მთელი რიგი ისტორიული ფაქტების ინტერპრეტაციის დროს გათვალისწინებული არ ჰყავს მის მიერვე დამოწმებული ცნობილი ავტორები (ე. ბრაიერი, ს. კარპოვი, რ. შუკუროვი და სხვა). წიგნის ავტორი კონკრეტული ისტორიული ფაქტის დასახელებისას, როგორც წესი, მხოლოდ ერთ ავტორს ეყრდნობა და უგულვებელყოფს მეორეს. ამასთან, რაც მთავარია, პრინციპი ავტორების შერჩევისა არის აბსოლუტურად გაუგებარი. ყველაფერი ამის გამო ციტირებები ქაოტურ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ამგვარად, ზურაბ ბატიაშვილის (დარუჯანაშვილი) კიდევ ერთი მონოგრაფია ტრაპიზონის იმპერიის თემატიკის ირგვლივ, თავისი წინა ნაშრომისგან განსხვავებით, ნამდვილად არ შეიძლება ჩაითვალოს ავტორის წინ გადადგმულ ნაბიჯად. ზ. ბატიაშვილის სამეცნიერო მოღვაწეობაში თუ „ტრაპიზონის იმპერიის დაარსება“ ერთი საკითხის ირგვლივ მოტანილი მასალის მრავალფეროვნებით და ავტორისეული ორიგინალური დასკვნებით იყო გაჯერებული, ეს ახალი მონოგრაფია არც ახალი ლიტერატურით არის გამორჩეული და, მით უფრო, არც ავტორის ორიგინალური მსჯელობით.

XIII საუკუნის ტრაპიზონის იმპერიის არაერთი მნიშვნელოვანი საკითხი განსაკუთრებით სოციალურ-ეკონომიკური, ისტორიულ-გეოგრაფიული და, თუნდაც პოლიტიკური ისტორიის გარკვეული საკითხები ნაშრომში განხილული არ არის. უფრო მეტიც, ავტორი კარგად არ არის გაცნობიერებული აღნიშნული პერიოდის შესახებ არსებულ საისტორიო წყაროებსა და სპეციალურ ლიტერატურაში. ტრაპიზონის იმპერიის XIII საუკუნის ისტორიის შესახებ არსებულ ძირითადი წყაროების სათანადო ანალიზს ჩვენ აღნიშნულ ნაშრომში ვერ ვხვდებით. ავტორის ძირითადი სახელმძღვანელო ვიკიპედია, თურქულე-

ნოვანი შრომები და რამდენიმე ქართული და დასავლური გამოცემაა, რომელთა დიდი ნაწილი ავტორს არაორგანიზებულად აქვს გამოყენებული და, მიუხედავად გარკვეული ლიტერატურის დამოწმებისა, მათ იგი სათანადოდ ვერ იყენებს.

სარეცენზიოდ შერჩეული ნაშრომის ირგვლივ კიდევ ბევრის დაწერა შეიძლებოდა, მაგრამ, ვფიქრობ, რომ ყველაფერი საკმარისად ითქვა. შეცდომებისგან დაზღვეული არც ერთი მკვლევარი არ არის. უფრო მეტიც, შეუძლებელია, თუნდაც ტრაპიზონის იმპერიის ისტორიის ირგვლივ ამომწურავად გაეცნო ყველა ნაწარმოებს, ეს ვერც ზურაბ ბატიაშვილმა მოახერხა, მაგრამ აშკარად მეტი შეეძლო.

იმედს ვიტოვებთ, რომ ზურაბ ბატიაშვილი, რომელსაც ნამდვილად აქვს სათანადო სამეცნიერო ლიტერატურა და ცოდნა, თუნდაც ტრაპიზონის იმპერიის თემატიკის ირგვლივ, სამომავლოდ შემოგვთავაზებს ერთობ გადამუშავებულ და სათანადოდ მომზადებულ მონოგრაფიას ტრაპიზონის იმპერიის შესახებ, რომელშიც XIII საუკუნე საისტორიო წყაროებისა და სპეციალური ლიტერატურის გამოყენებით საფუძვლიანად იქნება შესწავლილი და იმგვარად გააზრებული, როგორც ეს შემვენის ნამდვილ აკადემიურ გამოცემას.